"दाराधीनस्तथा स्वर्गः पितॄणामात्मनश्च ह" इति मनुः। "इक्ष्वाकूणां दुरापेऽर्थे त्वदधीना हि सिद्धयः" इति रघुः।

अधीर त्रि॰ धीरः धैर्य्यान्वितः न॰त॰। चञ्चले, "कान्तस्याधरमणिम् अधीरमाचुचुम्बेति" दशकु॰। कातरे, रोगादिनाकुलचित्ते च। विद्युति, नायिकाभेदे च स्त्री। तल्लक्षणं नायिकाशब्दे वक्ष्यते

अधीवास अधि+वस आच्छादने करणे घञ्। सर्व्वत आवरके महाकञ्चुके वस्त्रभेदे। "अधीवासं परिमुच्योष्णीषं संवेष्ट्य निवीते" इति कात्या॰ १५,५,१२, उपरि सर्वतः संछाद्यतेऽनेनेत्यधीवासः महाकञ्चुक इति तद्व्याख्या। "अधीवासेन प्रच्छादयतीति" कात्या॰ २०,६,१५, "उपरिष्टादावरकं वासोऽधीवास" इति वेददीपः।

अधीश त्रि॰ अधिक ईशः प्रा॰स॰। सार्वभौमे अधिपतौ च। "अङ्गाधीशः स्वगेहे बुधगुरुकविभिः संयुत" इति जात॰।

अधीश्वर त्रि॰ अधिक ईश्वरः प्रा॰स॰। स्त्रियां ङीष्। राजनि "अधिगत्य जगत्यधीश्वरादिति" नैष॰। प्रभौ च।

अधीष्ट न॰ अधि+दिवा॰इष–भावे क्त। सत्कारपूर्व्वकनियोगे, "विधिनिमन्त्रणामन्त्रणाधीष्टसंप्रश्नप्रार्थनेषु लिङिति" पा॰ "अधीष्टं सत्कारपूर्व्वकव्यापार" इति सि॰कौ॰। कर्म्मणि क्त। सत्कारपूर्व्वकं नियोजिते त्रि॰।

अधुना अव्य॰ अस्मिन् काले इदम्शब्दस्य न॰। संप्रत्यर्थे "प्रमदानामधुना" विडम्बनेति कुमा॰। अधुना भवार्थे ठञ्। आधुनिकः इदानीन्तने त्रि॰। [स्त्रियां ङीप्।

अधुनातन त्रि॰ अधुना+भवार्थे ट्युल् तुट् च। इदानीम्भवे

अधुर नास्ति धूः चिन्ता भारो वा यस्य अच्समा॰। भारशून्ये चिन्ताशून्ये च, न॰त॰। अधूः–अभारे अचिन्ते च। अत्वे तु नाच्समा॰। अधूरक्षः इति।

अधूमक पु॰ नास्ति धूमो यत्र कप्। धूमशून्ये ज्वलदग्नौ।

अधृत पु॰ न धृतः। सर्वेषां धारकत्वेन केनापि न धृते परमेश्वरे, श्रुतौ "स भगवः! कस्मिन् प्रतिष्ठितः?" इति प्रश्ने "स्वे महिम्नी"त्युत्तरम् तेनान्याधृतत्वात् स्वप्रतिष्ठत्वाच्च तस्य तथात्वम्। "अधृतः स्वधृतः स्वास्य इति विष्णु सहस्र॰।

अधृति स्त्री धृतिर्धारणं धैर्य्यं वा अभावार्थे न॰त॰। धारणाभावे, धैर्य्याभावे, च।

अधृष्ट त्रि॰ धृष–निर्लज्जत्वे क्त न॰त॰। लज्जाशीले। धृष–अभिभवे क्त न॰त॰। अनभिभूते "यन्त नो-मित्रावरुणावधृष्टमिति ऋ॰६,६७,२, अधृष्टमनभिभूतमिति भा॰। अहिंसिते च। "इतासोवसवोऽधृष्टा" इति ऋ॰ ६,५०,४, "अधृष्टा अहिंसिता" इति भा॰।

अधृष्य त्रि॰ न धृष्यः न॰त॰। अनभिभवनीये "अधृष्यश्चाभिगम्यश्च यादोरत्नैरिवार्णव" इति रघुः। धृष–निर्लज्जत्वे भावे क्यप् तन्नास्ति यस्य। अप्रगल्भे, लज्जाशीले च त्रि॰।

अधेनु स्त्री न॰त॰। दोहनशून्यायां गवि। "अधेनुं दस्रा स्तर्य्यमिति" ऋ॰ १,११७,२०, "अधेनुम् अदोग्ध्रीमिति" भा॰। [शून्ये त्रि॰।

अधैर्य्य न॰ अभावार्थे न॰त॰। धैर्य्याभावे। ब॰। धैर्य्य-

अधोअक्ष त्रि॰ अधः अक्षस्य, अधस्तात् अक्षति अश्नुते वा अक्ष–अच्, अश–स वा वेदे अतोलोपाभावः। अधरस्ताद्व्यापके। "अधोअक्षाः सिन्धवः स्रोत्याभिरिति" ऋ॰ ३ ६२,८, "यदापः अक्षस्याधस्ताद्भवन्ति तदा रथादीनि नेतुं शक्यन्ते" इति भा॰। [अधादेशश्च। परिधानवस्त्रे।

अधोंऽशुक न॰ अधरमंशुकम् अधर+प्रथमार्थे असि अधरस्य

अधोऽक्ष न॰ अधरमक्षं यत्र मार्गे अधर+प्रथमार्थे असि ब॰। हविर्धानाक्षाधोमार्गे। "दक्षिणस्याक्षं प्राञ्चो निष्क्रामतीति" का॰ १२, ४, १४, दक्षिणहविर्धानाक्षाधोमार्गेण प्राङ्मुखा निःसरन्तीति" वेददीपः।

अधोऽक्षज पु॰ अक्षात् इन्द्रियात् जायते जन–ड ५त॰। अक्षजं प्रत्यक्षज्ञानम् अधरं ग्राहकत्वाभावाद्धीनं यस्य अधर–प्रथमार्थे असि अधादेशश्च। इन्द्रियायोग्ये, "अधो न क्षीयते जातु यस्मात्तस्मादधोऽक्षज" इत्युक्तलक्षणे, वा विष्णौ। "व्याप्तो वायुरधोऽक्षज" इति विष्णुसह॰। "द्यौरक्षं पृथिवी चाधस्तयोर्यस्मादजायत। मध्ये वैराजरूपेण ततोऽधोक्षजइष्यते" इति भाष्ये तथा च अण्डकपालद्वयमध्ये विराड्रूपेण जातत्वादस्य तथात्वम्। अधोभूते स्वस्वविषयेभ्यो निवर्त्तनेन प्रत्यक्प्रवाहिते अक्षगणे जायते प्रकाशते इति अधोक्षज इति वा। तत्रैवार्थे।

अधोगति स्त्री अधरस्मिन् अधस्तात् नरकादौ गतिः नरकादिगमने "साधकानां त्वधोगतिरिरिति" तन्त्र॰। नरकस्य च पापफलत्वेन पुण्यादधरत्वात् अधरत्वम् "और्वे च सर्वे नरकाः सदैत्या" इति (सि॰शिरो॰) और्वस्थाने एव नरकस्थितिरुक्ता और्वस्थिति स्व। "स्वादूदकान्तर्वडवानलोऽसौ पातालोकाः पृथिवीपुटानी"त्यनेन पातालसन्निकृष्टे तत्रैवोक्ता। अतो नरकानामधःस्थत्वम्, भूगोलशब्दे विवरणं द्रष्टव्यम्। "जघन्यगुणवृत्तास्तु अधोगच्छन्ति तामसा इत्युक्तेः तामसानामधोगतित्वम्। अधोगतित्वञ्च पापादेव। अधःप्रदेशमात्रे गमने च "सूत्रा-